

Telefonat z rymowego skladnišća

Lorenc, Kito: Erinnerung an eine Nacht im Freien. Gedichte. Klagenfurt 2009; Lorenc, Kito: Podomk. Basnje a druha nadoba z dwanatika lět. Budyšin 2010.]

Je so tójšto stało wot lěta 1998, hdyž Kito Lorenc wozjewi dotal poslednju swoju serbskorěčnu zběrku basnjow «Suki w zakach». Nimo někotrych němskorěčnych zběrkow wuda Lorenc 2004 drje najwažnišu po «Serbskej čitance» antologiju serbskeje poezije w němskej rěči, «Das Meer Die Insel Das Schiff». Tole je drje najwidžomniši móst do přitomnosće, w kotrež krótko za sobu směmy hnydom dwaj zwjazkaj Lorencowych basnjow na wědomje brać: němskorěčnu zběrku «Erinnerung an eine Nacht im Freien», wušlu w zasužbnym Nakładnistwje Lojza Wiesera w Celowecu (Klagenfurt), kaž tež serbskorěčnu zběrku «Podomk», wudatu kaž přeco we wysokej kwalice w nakładnistwje Domowina; tam su zezběrane «Basnje a druha nadoba z dwanatika lět».

Wosebje «Erinnerung» skedźbnja indirektnje z předśłowom Zlatka Krasnija na njesnadny rjad počesćenjow a wuznamjenjenjow, kotrež Kito Lorenc dósta krótko do wuńdženja tu wobjednanych zběrkow. (Wot Krasnija je tohorunja w Nakładnistwje Wieser wulkotna basniska zběrka wušla, připódlu prajene w samsnym rjedže «Europa erlesen» kaž Kitowa «Erinnerung».) Zo bych to tu za tych zdalenišich wot kultury serbskich kulturowych funkcionarow hišće raz do pomjatka zwołał: Běchu to čestny doktorat filologiskeje fakulty TU Drježdźa-

ny, Lessingowe myto Swobodneho stata Sakskeje a Złoty kluč města Smederevo. Z nowymaj wozjewjenjomaj Kito Lorenc zaso raznje dopokazuje, zo njeje tele wuznamjenjenja jeno připadnje dósta.

«Erinnerung an eine Nacht im Freien» pokazuje hižo w titlu na wuznamny aspekt lyriki Kita Lorenca z poslednich lět. Pódlu literarnohistoriskeho pomjatka Serbow, kotryž je w najzrališej formje bjezdweľa we Wuježku žiwy, so wot «Suki w zakach» dale a bóle přirjaduja reflektowane dopominanje na žiwjenske stacije, towaršojo dróhi, situatiwnje jónkróčne podawki, kotrež so w basni wobhrodźuja. Prosće mišterske su wusahowace basnje wo džěcacych lětach (na př. «Ginge ich», «Erinnerung an eine Nacht im Freien»), w kotrychž kaž w «Podomku» lyriski subjekt wotwrjenje a tola w distancy wustupuje jako přečiwny pol na časowej wósce: «Kóždu nóc stanu so z džěsćom zas, / narano pak stary stanyć mam.» Poetiske skutkowanje rozwiwa so ze špihelowanja džěcatstwa a staroby: «Tež ja / nabywach lěta, čas / so mje naby.» Přeceljo, towaršojo stupaja do – jako njeměrný spar pokazowaneje – přitomnosće («Mittagsschlaf»); poetiska dospołnosć tekstow wězo tež tu často wobjimuje sebjeironisku nuansu («den Mittagsschlaf / kannst du vergessen»; «Snano pak / trjeba ložo jenož nowy zawk»).

Z techniku přebledowanja so Lorencem poradza dojimawe wobrazowe scěhi kaž w basni «Tři wobrazy»: Zestarjeny lyriski subjekt wostanje porno maćeri w starowni přeco tež džěćo. Tole so hakle po smjerći maćerje změní, hdyž so fotografije džěći ze starownje k fotografowanym wróća. Nahle so po-

měry wobroća, mać njehlada wjac na wobrazy džěci, ale přez woči zwobrazowanych hlada na tych, kotřiž sami lědma so dopominaja na mladosć, zapopadnjenu we wobrazu. Medij potajkim njezawěsći jenož tuchwilnu fotografiju, ale so sam dóstanje do pruda časa. Wuprajenje a samo wobsah wobraza so změnitej, hdyž stanje so džěćacy portret z wobhladowarjom.

Na podobne wašnje funguje tole w basni «W Błótach» (nacisk teje basnje debi hewak přednju wobalku «Suki w zakach»): «na wokomik basnje» namakatej k sebi smjerc a žiwjenje, dawno zemrěty «kublar» a «muž na čołmje». Dorskónčnosť zašłosće so w basni zběhne, při čołmowanju w Błótach hlada «kublar» do přichoda a «muž» do zańdženosće. Zetkanje stanje so móžne, nic pak wuměna, komunikacija. Awtor takrjec swój lyriski subjekt kruće w rukomaj dzerži; we wobchadženju zwoteńdženymi spóznowa předewšěm «ja» sebje samoho. Hnujatosć abo ezoterika tu městna nimatej. Čehodla da tež? Poetiska móc Kita Lorenca wysooko nad tajkim wohroženjom steji, a tohodla tež předewšěm konsekwentna přeswědčiwosć, jasna runowaha tychle basnjow jima, kotrež so lědma z podobnymi poskitkami serbskich literarnych stawiznow přirunować hodža. Ale tež za serbsku kulturnu tučasnosť wobsedzi tajka lyrika najwyšu wažnosť, wšako poskičuje wona wuhlady na – nic jeno wosobinsku – zašłosć, kotrež su jasnje zdalene wot zadwělno-nostalgiskeho hladanja dozady, měšaneho z bjezpomocnym strachom před přichodom. Kreatiwně priswojenje zašłosće ze srědkami słowneho wumělstwa, tole móžemy nawuknyć

wot Kita Lorenca runje w času, kiž ze serbskej wysokej kulturu, mjeztym literaturu, skerje na zacypěwanje hač na připóznawanje trjechi. Tola sylna a šěroka wobrazowa perspektiwa je džensa trěbniša hač hdy do toho, wona w serbskim diskursu jěrje faluje, tak zo so «eksiszta» dale a bóle na «to dosahace» redukuje. Wo wjele hódniši na tajkim pozadku skutkuje stary morž mjez časami, kotryž strózbje a rezignuju mjez hlubinu zašłosće a horami přichoda swoje čělo jenož zlahu hrěje: «Morž na pěskowej kromje lěttysaca / chwilku so hrěju, z wěčnosť / zołmuje spody mje hlubina / zašleho morja, do wěčnosť / hora přichodneho njebja / nade mnu rosće.» Z tutych linkow wěsta samotnosť rěči, kajkaž wšak je njewobeńdzomna za tworićelski akt. W «zanjesenosći» a drje jeniće tam nańdže lyriski subjekt puć wot žedžby do čina: «Słowjeso namakach: / činić / zaso štož je so zabyło, / znowa štož hišće so njewě.» Póddla subjektiwneho dopomnjeńa so w Lorencowych basnjach zwuraznja kritiska refleksija nad přitomnosť. Nimo wot lětdžesatkow přiběraceje dewastacije přirody («Wjerš pomazy» – «Auf einen Gruß») wuzběhuje basnik předewšěm komunikatiwnu dewastaciju, wusměšuju předstajanu jako «Wunamakanje jednozlóžkowosće», jako formalne kaž tež wobsahowe wochudjenje zjawneje serbskeje rěče: «Naš kraj je tak maľ, naš lud wša tej – to ta je šec – na ka da jen glaj praj?» To jednozlóžkowe, potajkim bjezmyslne plapotanje funkcionarow wo maľkosći a jónkróćnosť rěče jako poslednjeho njepředajomneho serbskeho swójstwa na kóncu do zahuby wjedže, kaž zwěšćimy na přiładže basnjow

«Der kleine Ruhm» abo «Žortna balada»: Je to «małki kraj,/raj pěkných ludźičkow», hdžež hižo rano stanje so z wječorom: «wšědnje zwonješe wječorny zwón/při rańšich jich bjesadach.» W małkim kraju za małkich basnikow je jenož małka česć, za «Zwerge die bosseln an ihren kurz-/silbigen Sachen und einander/rühmen und schmähen bis sie/eines Sonntags spurlos verschwinden». Do refleksije wo indiwiduelnym wosudže, wo jónkrócnym žiwjenskim puću měša so – tak kaž trochu hižo w «Suki w zakach» – jěra kritika, šćipace wusměšowanje podpřerěznosće, kotraž so zas a zas wusprawnja z falšnym argumentom małosće. Wšako nimaš so komodnje zadomjeć w tej małosći, komodna pak njeje ani socialna ani rěčna přítomnosť, w kotrejž njedosaha pokazować kaž w 19. lětstotku z palcom na němskeho okupanta awtochtoneho žiwjenskeho ruma, wotwlakuju so wote wšeje swójskeje zamołwitosće. Wumělske splećenje toho serbskeho a toho němskeho, pola Lorenca w nimoměry napinacej formje dweju awtorskeju wersijow basnje, tajku maličkosć daloko přesahuje. Ze słowa, z rěče rosće poetiski čin – a to čin, kotryž wšědný blabot dolho přetraje a k zdžerženju serbskeho «hawsrota» přinošuje, byrnjež dom, w kotrymž so tón podomk wužiwa, wohroženy był. Titlna baseń «Podomka» w tutym nastupanju njewostaja žanych dwělow: «mać wšěch mušlow» namołwja swoju blótowsku džowku-zaklapnicu k wuchowanju bolostnje nabyteho «nadobneho podomka»; parlička, drohotne žro toho swójskeho dyrbi so zamknýc a škitac před rozbrojenjom: «přirost wasich lět njebrojće,/ ničo na rozčiski

nimamy // po našich pomałkich pućach,/ na našich dołhich ławach – / zamkajće so kruće / a njedajće so łamac ...» Tale namołwa wšak pochadza zдалoka, reakcija – woprawdže wohroženeje – rěčneje zaklapnicy njeje zapisana.

Třeću bytostnu skupinu tworja nimo wosobinsko-dopominacych a refleksiwno-kritiskich te basnje, kotrež jako žro jeho poetiki sej z rěču hrajkaja. Hra z rěču słuša pola njeho do najwážnišeho poetiskeho gratu, wona so realizuje w asonancach, rymach, rozkládženjach słowow, neologizmach, skrótka: we wědomju materialnosće rěče. Wosebje w «Podomku» da so tu wjele wotkryć, mjez druhim cyle nowa družina lyriki, mjenujcy tak mjenowane «jurki» (po wulkim humorisce Jurku), ale tež džěćace basnje, kotrež bjezposřednje nawjazuju na «Rymarej a dyrdomdej» (na př. «General Bas», «Kuli» a druhe).

Příkladnje je tu w dwěmaj wersijomaj předležaca baseń «Poliwka» (w «Podomku») – «Der Suppentopf» (w «Erinnerung») wuzběhnjena. Indirektnje so tu přiwoła stara Lorencowa zwjazanosć z jewišćom, přetož spomnjenu poliwku wari na wuzběhnjenym městnje widžomnje wulkotnje hrajacý «wonajki nimašnik» («hergelaufener Habenichts»). Wšitko so stanje přez móc gesty a słowa, wot zadžělanja wohnja pod trojnohu přez dodawanje přidawkow hač k hotowej poliwce, kotruž móžeš woptać. Jenož rozduwany powětr je realny na tutym předstajenju, kotrež we woběmaj rěčomaj skutkuje.

Mjezsobne přirunanje wubraných rěčnych rozrisanjow so hodži, wšako wobaj tekstaj stej sebi podobnej mjez druhim w akcentowanju abo

ličbje štučkow. Ale hižo w titlu namakaš diferency: Steji-li w serbskim teksće wobsah (poliwka) na přenim městnje, wuzběhuje so w němskim forma (hornc). Njewari so «z lunkom nadźije», ale z «Luft und Hoffnung»; «pahornc poľny njepoliwki» wustupuje jako «Untopf voller Nullsuppe». «Wumyslene ščěpki» su «nicht vorhandene Holzscheite», powětr so serbsce z nowinami, němsce bjez nich přiwjehluje. Singularne «njewidne plomjo» su w němskej wersiji «abwesende Flammen», «skok nabok» wjedže w němskej basni «zu-rück». Tež wjeršk basnjow w šestej štučce je hinak akcentowany: «židkosć-nježidkosć» je w němčinje jeničce «Sud», kotryž «dank seines/beschwörenden, sich steigernden Schnatterns/Bibberns Schlotterns losbrodelte», w serbsčinje pak «na jeho roscacy šnakot dyrkot třaskot /so žołmješe warješe překipješe». Tak je so we woběmaj basnjomaj na kóncu perfektnje nahrata poliwka perfektnje nawarila, kotraž pak wobsteji z rozdělnych rěčnych dodawkow. Zwostawa jenož prašenje, što je tón «nimašnik»-kuchar, kiž z telko prócu z ničeho něšto k jědži přihotuje, abo prašenje, za koho drje bu tale poliwka nawarjena.

Ale tež bjez wotmoľwy na prašení – tajku móže sej čitar sam dać – so na po zdaću tak prostej basni za džěci wotkrywa poetologiske jadriwe wuprajenje Lorenca – estetiska nadhódnota přez rěč. We woběmaj rěčomaj wobknježi wón stilistiski register mištersce, wjace – wón zahaja dialog mjez literarnymaj rěčomaj, kotryž serbsko-němskim počaham tyje, dokelž njematizuje móc abo spēchowanske srědky, ale nadnarodny wuměłski rum. W tym pak njekonkuruja kli-

entelowe skupiny, ale zwuki a rymy: «p» a «u» kaž w «pahornc poľny njepoliwki» a «Untopf voller Nullsuppe», «-kot» a «-ern» kaž w «šnakot dyrkot třaskot» a «Schnatterns Bibberns Schlotterns».

Nichtó w serbskej literaturje tele rěčne rjemjesło tak wušiknje njewobknježi kaž K. Lorenc, kotrehož lyrika so z lětami přeco lěpša zdawa, wjacobarbniša, hlubša, eksistencielnje trajaca. Dale a bóle so spletu žort a chutnosć, rěč jako «sacrum» a jako «profanum», zdospołnjatej so serbsčina a němčina na runoprawnej polej poetiskeho swěta, na kotrehož ekwatorje basniski «morž» sčěhuje swoje wunamakanja měrnje a zaměrnje. Zo njeje z tym přeco zwjazane připóznaće, skerje nawopak njedowěra hač k njepopřeću, zapisa Lorenc w někotrych jenož na přeni pohlad žortnych basnjach-směchach. W «Du mir auch» čitamy: «Dichter muß man nicht mögen/Sie riechen so streng nach Schreibschweiß/und fürchten sich – wovor eigentlich?» Basnicy «haben nichts gelernt», basnikow «kann man nicht ernst nehmen». Abo «Poetik»: «Man sollte meinen, freilich /vergebens, daß sie von selbst/aufhören zu dichten, wenn sie/ihr Gedicht lesen». Jěršo to klinči serbsce w «Spodzěiwnych basnikach», hdžež basniska postawa wustupuje jako eksotiske zwěrjo, chudy rapak, směšna figura. W atributiwnym klimaksu basniska eksistenca rozrosće hač k zjawnemu wohroženju: «Basnicy su njepotrěbni a zbytni w kraju/kiž ma porjadne sportowe poměry a/dosć spēšnych awtow, haj w tak njesyrym/kraju su basnicy samo škódnj, prosće dokelž/normalny wobchad myla.»

Zwučeny, normalny komunikatiw-

ny wobchad, kotryž so rady wjedže na lěwej, přesčěhnjenskej čarje, je w basni zaborzdženy na pěše tempo. To pak plaći čas, dokelž při tym móhlo so stać «die Wiederentdeckung des Gehens beim Wandern», kaž piše Thomas Rosenlöcher. Tohodla jewi so lyrika jako z časa wupadnjeny, eratiski zbytk, dopomnjenje na čas, hdyž su hišće do řečenja rozmyslowali, što chcychu prajić, hdyž mějachu – a wužiwachu – refleksiski potencial. Žiwi basnicy – a što hakle stari a tolsći z wnučkami – skutkuja tohodla jako iritacija, woni zbudža pohóršk. Lěpši hač woni bychu byli mortwi spisowaćeljo – ale tež jich konjunktura zda so tuchwilu woteběrać.

Wonkownje připomina «Podomk» na «Suki w zakach»; wuhotowanje wobalki dže zaso jónu na spuščomne konto Iris Brankačkoweje. Poměrnje snadniši je w «Podomku» wobstatk přebasnjenjow, kotrež so poskićeja jenož jako «horšč». Za to pak storčimy tu na ruskich basnikow kaž Bloka abo Jewtušenka, a samo čěskorěčnu baseń Jurja Chěžki je Lorenc serbsce přebasnił. Někotre serbske basnje ze «Sukow w zakach» nadeńdžeš zwjeseleny w němskej wersiji awtora w «Erinnerung» – tuž na kóncu tola wšitko ze wšitkim někak zwisuje, kaž sy sej při tymle basniku přeco někak myslil. Tón pak sedži šibale «W měše», do kotrehož njemóže nchtó bjez wurazneho přeprošenja za nim. Na tajke wašnje so wotcuzbnjenje basnika w přítomnosći tola hišće přewobroći do Lorencej najlěpje hodžaceje so, mjenujcy poetiskeje formy: «Radšo być w měše / hač z plěchom měch, / radšo hač guru / kenguru wšěch.» A tak je to derje. *Christian Prunitsch*